

KŪRYBIŠKUMO SAMPRATA IR JO UGDYMAS DARŽELYJE: IKIMOKYKLINIO AUKLĖJIMO PEDAGOGŲ POZICIJA

Rasa Jautakytė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje pristatoma kūrybiškumo samprata, aptariama jo ugdymo ikimokykliniame amžiuje specifika. Pagrindžiama, kad šiame etape pedagogai vaidina lemiamą vaidmenį organizuojant į vaikų kūrybiškumo plėtrą orientuotą ugdymo procesą. Straipsnyje pristatomas tyrimas, kuriuo siekiama atskleisti ikimokyklinio ugdymo įstaigoje dirbančių pedagogų kūrybiškumo ir jo ugdymo darželyje sampratos ypatumus. Šiam tikslui pasiekti pasirinkta anketinė apklausa, kurioje dalyvavo 174 ikimokyklinio ugdymo pedagogai. Gautiems duomenims apdoroti taikyti turinio analizės, aprašomosios statistikos metodai.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: kūrybiškumo samprata, kūrybiškumo ugdymas, pedagogai, ikimokyklinis ugdymas.

Abstract

The conception of creativity is introduced and the specifics of development thereof at pre-school age are discussed in the article. It is argued that the pedagogues play a decisive role at this stage when organizing the educational process focused on the development of children's creativity. A research aimed at revealing the peculiarities of the pedagogues', who are employed in a pre-school institution, conception of creativity and development thereof in the kindergarten is presented in the article. A questionnaire survey was chosen in order to achieve this objective; 174 pre-school pedagogues took part in this survey. The content analysis method and the descriptive statistics method were applied in order to process the data obtained.

KEY WORDS: conception of creativity, development of creativity, pedagogues, pre-school education.

Įvadas

XXI amžiuje kūrybiškumas traktuojamas kaip išskirtinis žmogaus gebėjimas, lemiantis jo sėkmę konkurencingame pasaulyje. Sparčiai kintančios ekonominės sąlygos kelia ypatingus reikalavimus žmogui – iš jo reikalaujama daugiau savarankiškumo, iniciatyvumo, kūrybiškumo. Europos Vadovų Tarybos susitikimo išvadoje (2008/C 141/10) dėl kūrybingumo ir inovacijų skatinimo pasitelkiant švietimą ir mokymą, teigiama: „Keldamos svarbiausią uždavinį – užtikrinti pagrindinių kompetencijų įgijimą ir suteikti žinių ir padėti įgyti tvirtus būtinausius gebėjimus, švietimo ir mokymo sistemos gali atlikti svarbų vaidmenį ugdant kūrybinius ir inovacinius gebėjimus, kaip svarbiausius veiksnius didinant ateityje ekonominę konkurencingumą ir skatinant socialinę sanglaudą ir individualią gerovę; (...) visoje švietimo sistemoje, pradedant mokykla, konkrečios žinios bei gebėjimai turi būti plėtojami kartu su bendraisiais gebėjimais, susijusiais su kūrybingumu, tokiais

kaip smalsumas, intuicija, kritinis bei neverbalinis (kūrybinis) mąstymas, problemų sprendimas, eksperimentavimas, rizikos prisiėmimas ir gebėjimas mokytis iš klaidų, vaizduotė ir hipotetinis samprotavimas, verslumo pojūtis“ (p. 17).

Dėmesys kūrybiškumo ir iniciatyvumo ugdymui Europoje ir visame pasaulyje inspiravo daugelį švietimo dokumentų, kurie pakoregavo Europos mokyklų programų tikslus. Tačiau kūrybiškumas plėtojamas ne tik deklaruojant kūrybiškumo ugdymo siekius švietimo dokumentuose. Kūrybiškumo ugdymo rezultatai priklauso nuo realių praktinių veiksmų. Pedagogai vaidina lemiamą vaidmenį organizuojant į mokinių kūrybiškumo sklaidą orientuotą ugdymo procesą (Sæbø, 2003; Eckhoff, 2011; Cheung, 2012). Jie ateina į klasę su savo įsitikinimais ir tai nemažai nulemia jų pasirinkimą, ko ir kaip mokyti. Pedagogai tiesiogiai kuria ugdymo procesą, parrenka ir planuoja ugdymo turinį, numato ugdymo strategiją ir konkrečius uždavinius, derina mokymo metodus bei priemones. Kūrybinė nuostata, stipri kūrybinės veiklos motyvacija pirmiausia turi būti būdinga mokytojo darbui, nes kaip tik jo pozicija nulemia kūrybinę atmosferą mokymo procese (Jonynienė, 2009). Todėl siekiant įgyvendinti kūrybiškumo ugdymo siekius, labai svarbu kreipti dėmesį į probleminius klausimus: a) kaip pedagogai supranta kūrybiškumą, ir b) koks turėtų būti pedagogo realus darbas siekiant užtikrinti kūrybiškumo plėtrą (ugdymo strategijos numatymas, palankios aplinkos kūrimas, ugdymo turinio konstravimas, metodų bei mokymo/si būdų pasirinkimas).

Kūrybiškumo sampratos aiškinimą apsunkina požiūrių į kūrybiškumą įvairovė. Tradiciškai kūrybiškumas apibrėžiamas kaip asmens gebėjimas atrasti tai, kas yra nauja, originalu, netikėta (Sternberg, Lubart, Kaufman, 2005; Runco, 2008; De Bono, 2009). Pastaraisiais dešimtmečiais mokslinėje literatūroje kūrybiškumo fenomenas nagrinėtas kaip kūrybos procesas ir jo rezultatas, asmenybės savybė ir mąstymo gebėjimas.

Kūrybiškumas, kaip procesas, apibūdinamas kaip tam tikra kūrybinio mąstymo įvairovė, estetinis pasaulio suvokimas. Pabrėžiama kūrybinė intuicija, turtiniga fantazija, divergentinis mąstymas, įkvėpimas, pasąmonės aktyvumas (Grecov, 2007; De Bono, 2009). E. P. Torrance (1988) nuomone, kūrybiškumas turi būti suprantamas kaip divergentinis mąstymas, pripažįstant kūrybinius ieškojimus, kurie lemia netikėtus rezultatus. Kūrybinio mąstymo procesą apibūdina gebėjimai: apibrėžti ir iškelti problemą; generuoti keletą idėjų vienu metu; pateikti skirtingų koncepcijų idėjas; pirmenybę teikti nestandartinėms idėjoms; įgyvendinti nestandartinės idėjas; analizuoti ir sintezuoti informaciją, siekiant išspręsti problemą (De Bono, 2009). Divergentinio mąstymo parametrai yra mąstymo sklandumas, lankstumas, originalumas ir detalumas (Torrance, 1988; Petrulytė, 2001; Girdzijauskienė, 2005).

Kūrybiškumas, kaip asmenybės savybė, – tai atvirumas naujai patirčiai, savarankiškumas, lankstumas, dinamiškumas, originalumas ir kt. Daugelio tyrinėtojų (Runco, 2004; Grecov, 2007; Jovaiša, 2007; Girdzijauskienė, 2005; Grakauskaitė-Karkockienė, 2006) nuomone, kūrybiškumas yra gebėjimų visuma, kompleksas intelektinių ir asmens savybių, į kurį įeina ir asmens požiūris į gyvenimą. Pažymima, kad kūrybiškumą daugiausia lemia individualios asmenybės savybės: originalumas, lankstumas, sklandumas, smalsumas, jautrumas, energingumas ir savarankiškumas, gebėjimas spręsti problemas ir priimti iššūkius. Kūrybiškumas, kaip rezultatas, – tai gebėjimas sukurti kažką naujo, neįprasto, originalaus; pabrėžiamas naujumas ir socialinis reikšmingumas (Grecov, 2007; Grakauskaitė-Karkockienė, 2006). Kūrybos produktu gali būti laikomi įvairūs veiklos rezultatai – ir idėjos, ir įvairių sričių (meno, mokslo, kasdienio gyvenimo) materialūs produktai.

Tokia požiūrių į kūrybiškumą įvairovė būdinga ir ikimokyklinio ugdymo procesui. Nuo to, kaip pedagogai supranta kūrybiškumą, daug priklauso ir vaikų kūrybiškumo ugdymo ypatumai. Siekiant atpažinti kūrybiškumą ankstyvojo ugdymo aplinkoje, būtina išsami jo samprata (Torrance, 1988; Sharp, 2004; Amabile, 2011), kuria remiantis kiekvienas vaikas yra menininkas plačiąja to žodžio prasme, kiekvienas turi kūrybinį potencialą, kuris turi būti lavinamas, daugiau dėmesio skiriant ne procesui, o produktų vertinimo kokybei.

Mokslininkai (Petruolytė, 2001; Grakauskaitė-Karkockienė, 2003; Pilkauskaitė-Valickienė, 2013) skiria tokius kūrybiškumą skatinančius veiksnius: turtingas vaiko patyrimas, vaiko autonomija, savarankiškumas ir laisvo pasirinkimo galimybė, savigarbos skatinimas, vaiko motyvacinės, emocinės ir vertybinės sistemos ugdymas bei kūrybingos asmenybės bruožų formavimas. Ypač pabrėžiama aplinkos įtaka kūrybiškumui (Souza, 2000; Grakauskaitė-Karkockienė, 2006; Beghetto, 2007; Pilkauskaitė-Valickienė, 2013; Girdzijauskienė, 2013). Vaikų kūrybiškumas pasireiškia tik saugioje aplinkoje, kuri pasižymi pagarba ir pasitikėjimu, kurioje vaikai yra skatinami, giriama už naujoves. Remiantis kitų tyrėjų (Cropley, 2009; Jeffrey, 2006; Cheung, 2012) išvalgomis, kūrybiškumą skatina turtinga, įvairi aplinka, kurioje yra pakankamai priemonių ir laiko. Kūrybiškumą slopina (Souza, 2000; Bražienė, 2004; Grakauskaitė-Karkockienė, 2006; Pilkauskaitė-Valickienė, 2013) neigiama pedagogo reakcija ir kritika, pagarbos trūkumas, apribojimai, perdėta vaiko globa, slopinanti jo savarankiškumą, konservatyvi ir skurdi aplinka, perkrauti ugdymo planai, laiko stoka, dideli lūkesčiai, draugų netolerancija, nepasitikėjimas savimi, baimė, nerimas, psichologinė įtampa.

Pripažįstama, kad vaikų kūrybinę raišką galima skatinti taikant įvairius metodus. Lavinant vaikų kūrybiškumą svarbiausia yra ugdyti kūrybinį, kritinį mąstymą (Scott, Leritz, Mumford, 2004; Copple, Bredekamp, 2009; Pilkauskaitė-Valickie-

nė, 2013). Kūrybiškumą skatina galimybės manipuliuoti informacija, piešti piešinius, pasakoti istorijas, ištraukti į vaidybinius žaidimus (Crafts, 2000; Runco, 2006; De Bono, 2009). Vaikų kūrybiškumas ir vaizduotė stimuliuojama klausimais, skatinančiais divergentinį mąstymą užduodant atvirojo tipo klausimus, raginant vengti paprastų ir įprastų atsakymų, modeliuojant kūrybinį mąstymą ir elgesį, skatinant eksperimentuoti, pagiriant vaikus, kurie pateikė netikėtus atsakymus (Torrance, 1988; Grakauskaitė-Karkockienė, 2006; De Bono, 2009).

Kūrybiško žmogaus ugdymas nuo pat mažens mokytojams tampa iššūkiu. Mokslininkai vieningai sutaria, kad ikimokyklinis ugdymas vaikui suteikia daugiausia galimybių kūrybiškumo raiškai ir plėtotei. H. Gardner (1993) teigimu, kiekvienas vaikas gimsta turėdamas kūrybinį potencialą, o amžius nuo trejų iki penkerių metų yra pats svarbiausias vaiko kūrybiškumo vystymuisi. Vaiko kūrybiškumą lemia ne tik įgimtas saviraiškos, bet ir pažinimo poreikiai, skatinantys gilintis į save ir į supantį pasaulį. Tai, ką vaikas patiria šiuo raidos periodu, dažnai nulemia visą tolesnę jo asmenybės vystymosi kryptį. Todėl labai svarbu pradėti ugdyti vaikų kūrybiškumą nuo pat jo pirmųjų žingsnių šeimoje ir ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Svarbiausias vaidmuo ugdymo aplinkoje tenka pedagogui. Nuo jo įsitikinimų, kūrybinių nuostatų, gebėjimo įtraukti vaikus į kūrybinę veiklą priklauso vaikų kūrybinis aktyvumas ir realūs kūrybos rezultatai. Todėl išsamesnė analizė, kaip ikimokyklinio ugdymo pedagogai supranta kūrybiškumą ir koks jų realus darbas su vaikais, padės nustatyti kūrybiškumo ugdymo būdus ikimokyklinio ugdymo įstaigose.

Tyrimo objektas – kūrybiškumo ir jo ugdymo darželyje samprata.

Tyrimo tikslas: atskleisti, kaip ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogai aiškina kūrybiškumo esmę ir jo ugdymo darželyje ypatumus.

Tyrimo metodai: pedagoginės, psichologinės literatūros analizė, anketinė pedagogų apklausa, kokybinė ir kiekybinė tyrimo duomenų analizė.

1. Tyrimo metodologija

Tyrimo imtis. Tyrimas atliktas 2012 metais. Jame dalyvavo ikimokyklinio ugdymo pedagogai iš 24 Klaipėdos miesto ir rajono ikimokyklinio ugdymo įstaigų: 19 darželių, 3 mokyklų-darželių, 1 specialiosios mokyklos-darželio, 1 ugdymo centro. Respondentai pasirinkti tikslinės atrankos būdu: tai pedagogai, dalyvavę tarptautinio *Comenius* projekto „Kūrybiškumo ugdymo ikimokykliniame amžiuje tinklo kūrimas“ renginiuose, besidomintys kūrybiškumo ugdymo problematika ir šiuo aspektu siekiantys plėtoti savo pedagogines kompetencijas. Iš viso tyrime dalyvavo 174 ikimokyklinių įstaigų pedagogės, turinčios didelę pedagoginę patir-

tį, pusė visų tyrime dalyvavusių pedagogų turi didesnę nei 20 metų darbo patirtį. Turima pedagoginio darbo patirtis ir dėmesys kūrybiškumo ugdymo problematikai padėjo surinkti objektyvią išsamią informaciją, kuri gali padėti išsiaiškinti probleminius tyrimo klausimus.

1 lentelė. Pedagoginė patirtis metais (% , sk.)

Pedagoginė patirtis metais	1–5	6–10	11–15	16–20	21–25	26–30	31–35
Procentai	2,9	11,0	13,8	21,2	30,5	12,6	8,0
skaičius	5	19	24	37	53	22	14

Tyrimo instrumentas. Tyrime naudota tarptautinio *Comenius* projekto „Kūrybiškumo ugdymo ikimokykliniame amžiuje tinklo kūrimas“ anketa pedagogams. Jos struktūra remiasi pagrindiniais šio projekto tikslais ir sudarytu instrumentu (Dikaidoy, Kanari, 2012). Anketoje pateikta įvairių klausimų, tačiau šiame straipsnyje apibendrinami tik tie duomenys, kurie padeda atsakyti į išsikelto klausimus. Analizuojamos dvi klausimų grupės: 1) kūrybiškumo samprata; 2) kūrybiškumo ugdymo patirtis. Siekiant atskleisti pedagogų turimą kūrybiškumo sampratą, pateiktas atvirojo tipo klausimas, kviečiantis pasamprotauti apie kūrybiškumą. Pedagogų turimą kūrybiškumo ugdymo patirtį padėjo išsiaiškinti atvirojo tipo klausimai apie: 1) pedagogų taikomus kūrybiškumo ugdymo būdus bei 2) pedagogų nuomonę apie vaikų kūrybiškumą slopinančias užduotis ir aplinkos charakteristikas. Norint gauti tikslesnės informacijos apie konkrečių ugdymo metodų veiksmingumą ugdant vaikų kūrybiškumą, respondentams pateikta dešimt klausimų ir užduočių pavyzdžių. Prašyta pažymėti, skatina ar slopina jie vaikų kūrybiškumą.

Gautiems duomenims apdoroti taikytas turinio analizės metodas, duomenys interpretuojami, pedagogų atsakymuose ieškant pasikartojančių nuomonių ir požiūrių. Iliustruojantys teiginiai darbe pateikiami originalia respondentų kalba. Gauti duomenys grupuojami į kategorijas ir subkategorijas, kas leidžia toliau atlikti jų analizę atskleidžiant esmines pedagogų nuomones apie kūrybiškumą ir jo ugdymą. Apibendrinimai pateikiami aprašomosios statistikos metodais. Lentelėse pateikiamas respondentų atsakymų pasiskirstymas procentais ir absoliučiaisiais skaičiais. Procentai skaičiuojami nuo visų tyrime dalyvavusių respondentų skaičiaus. Nuomonių ir respondentų skaičius gali nesutapti, nes vienas respondentas gali pasakyti kelis dalykus.

2. Tyrimo rezultatai

Kūrybiškumo samprata. Siekta išsiaiškinti, kaip pedagogai supranta kūrybiškumą ugdymo procese. Respondentai pateikė labai įvairius atsakymus. Kalbė-

dami apie kūrybiškumą pedagogai pereina prie kūrybiškumo ugdymo problematikos, kūrybiškumo samprata glaudžiai siejama su ugdymo būdais. Beveik trečdalis respondentų (31 proc.) kūrybiškumą sieja su vaiko gebėjimu originaliai mąstyti. Jų nuomone vaikai iš prigimties yra smalsūs, mėgsta bandyti, tyrinėti, eksperimentuoti ir fantazuoti. Todėl pedagogai vaikų kūrybiškumą sieja su jų *laisvumu, originalumu, smalsumu; gebėjimu laisvai, vaizdžiai, kūrybiškai, nestandartiškai išspręsti iškilusią problemą ar priimti, pasiūlyti fantastišką sprendimo būdą; gebėjimu nestandartiškai mąstyti, improvizuoti, rasti išeitį bet kokioje situacijoje*.

Kita dalis (21,8 proc.) respondentų kūrybiškumą apibrėžia kaip meninį gebėjimą. Jie pabrėžia, kad vaikų kūrybiškumas ikimokykliniame amžiuje labiausiai atsiskleidžia meninės veiklos metu, nes kiekvienas vaikas, nepaisant jo meninių gebėjimų ar patirties, savo raiškos poreikį išreiškia spalvomis, linijomis, muzikos garsais, judesiais ar vaidyba. Dešimtadalis respondentų (9,8 proc.) kūrybiškumą supranta kaip vaiko gebėjimą sukurti kažką originalaus. Jų nuomone, vaiko kūryba pasižymi drąsa, yra spontaniška, nuoširdi, naivi. Vaiko kūrybiškumą pedagogai dažniausiai sieja su: *gebėjimu ir noru atlikti užduotį savaip, netradiciškai, laisvai pasirenkant jam reikalingas priemones; gebėjimu atlikti užduotis jas patiems pasunkinant ar palengvinant pagal savo gebėjimus; naudotis platesne nei duota informacija; gebėjimu ne tik įvykdyti pateiktas užduotis, bet ir pačiam „pridėti“ savo veiklas; gebėjimu atrasti naujus ir originalius sprendimus, daryti ką nors unikalaus*.

Kaip minėta, pristatydami turimą kūrybiškumo sampratą pedagogai išsakė pastebėjimus, susijusius su vaikų kūrybiškumo ugdymu. Analizuojant atsakymus pastebima, kad svarbiausiais veiksniais ugdant vaikų kūrybiškumą pedagogai mano esant aktyvią paties pedagogo veiklą ir tinkamos aplinkos grupėje sukūrimą. Pedagogai (27 proc.) suvokia savo vaidmenį ugdant vaikų kūrybiškumą. Vieno pedagogo teigimu, kūrybiškumo ugdymas – *tai pedagogo nuostata suteikti vaikui galimybę visapusiškai lavėti, atrasti savo ypatingus gebėjimus reikšti originalias idėjas, ieškoti atsakymo į rūpimus klausimus pasitelkiant vaizduotę, plėtoti pažinimo procesus*. Pedagogas turi *skatinti vaiką kurti, laisvai veikti, nebijoti klysti, išsakyti savo mintis, ieškoti originalių atsakymų, neprimesti vaikui savo nuomonės*. Vaikų saviraiška skatinama suteikiant jiems kūrybinę laisvę, o pedagogas tik nukreipia viską tinkama linkme. Todėl svarbu *sudaryti sąlygas vaikams laisvai rinktis veiklą, jos atlikimo būdus, pasirinkti priemones savo veiklai įgyvendinti, laiką*. Svarbu kūrybinei veiklai parinkti originalius ir netradicinius būdus bei priemones.

Dalies (10,3 proc.) respondentų nuomone, kūrybiškumui skatinti pirmiausia būtina sukurti tinkamą aplinką, parinkti tinkamas priemones, o tada skatinti vaikų pasitikėjimą savimi kurti, ieškoti, atrasti. Svarbu, kad *aplinka atitiktų vaikų amžiaus ypatumus, būtų sudarytos sąlygos savarankiškai vaikų veiklai. Grupės aplin-*

koje turėtų netrūkti įvairių ir naujoviškų priemonių, kurios visada būtų prieinamos vaikams. Taip pat labai svarbi draugiška ir demokratiška grupės atmosfera.

Apibendrintas pedagogų požiūris į ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumą pristatytas 2 lentelėje.

2 lentelė. Kūrybiškumo samprata

Kategorija	Subkategorija	Atsakymų skaičius
Kūrybiškumas	Gebėjimas originaliai mąstyti	54 (31 %)
	Meniniai gebėjimai	38 (21,8 %)
	Gebėjimas sukurti kažką originalaus	17 (9,8 %)
Kūrybiškumo ugdymas	Palankios aplinkos kūrimas	18 (10,3 %)
	Vaikų saviraiškos skatinimas	47 (27 %)

Kūrybiškumo ugdymo būdų pavyzdžiai. Išanalizavus pedagogų atsakymus paaiškėjo, kad jie taiko gana daug įvairių būdų, skatinančių vaikų kūrybiškumą. Siekdami įraukti vaikus į meninę veiklą, pedagogai (taip nurodė 44,8 proc. respondentų) pateikia įvairių kūrybinių užduočių: *vaikams pateikiamas nedidelis fragmentas, o vėlesnis rezultatas priklauso nuo jo vaizduotės, kūrybiškumo; duodami nebaigti piešiniai, kuriuos vaikai patys turi užbaigti; tapyti klausantis muzikos*. Vaikai skatinami kurti pasakas, mįsles, trumpus eilėraštukus, pasakojimus. Vaikų kalbinei raiškai plėtoti pedagogės rengia logines, kalbines klausimų ir atsakymų popietes, diskusinius pokalbius, savęs pristatymo minutes ir kt.

Svarbia veikla, ugdant vaikų kūrybiškumą, pedagogai mano esant projektinę veiklą, kuri glaudžiai susijusi su menine veikla (tokią nuomonę išsakė 23 proc. tiriamųjų). Tai meninės projektinės savaitės, kalendorinių švenčių renginiai, atvirų durų dienos, bendros šventės kartu su tėveliais, konkursai, išvykos, ekskursijos.

Vaikų kūrybiškumui ugdyti, pedagogų (21,3 proc.) nuomone, labai svarbi žaidybinė veikla. Todėl dažnai žaidžiami kūrybiniai, siužetiniai žaidimai, kurių iniciatoriai būna patys vaikai. Vaikai lengvai įsitraukia į *žaidimus, kuriuos kuria ne auklėtoja, o patys vaikai; geba savarankiškai kurti ir vystyti siužetinį žaidimą; ...žaidimo metu naudoti ne tik žaislus, bet ir pačias įvairiausias priemones, aplinkoje esančius tinkamus daiktus*.

Sieki kurti ypač skatina pakankamas įvairių medžiagų ir priemonių kiekis grupėje (todėl pedagogai [16,7 proc.] stengiasi turėti grupėje kuo įvairesnių priemonių veiklai pagal vaikų individualius poreikius ir interesus) bei netradicinės užduotys: *kūrybiniams darbams suteikiama laisvė rinktis priemones, atlikimo techniką; meniniai darbai atliekami naudojant inovatyvias priemones – magnetines lentutes, modeliną, spalvotą smėlį; piešiama vandenyje spalvotu vandeniu, šlapią plunksna ant*

šaligatvio. Norėdami pristatyti vaikų kūrybinės veiklos rezultatus, pedagogai (11,5 proc.) organizuoja vaikų darbų parodas įstaigoje ir už jos ribų (*eksponuojami vaikų darbeliai, kad jais pasidžiaugtų visi ir tuo skatintų vaikus dar labiau stengtis*).

Vaikai įtraukiami į aplinkos stebėjimą, tyrinėjimą, eksperimentus (12 proc.): *vaikai tyrinėja tai, kas aplink – išžiūri, įsiklauso, uodžia, ragauja, liečia, stebi atsiradimą, pokyčius – ilgesnį laiką kryptingai stebi įdomesnius reiškinius, ką nors trumpai stebi kasdien; tyrinėja techninius atradimus – magneto trauką, mikroskopo galimybes, teleskopo; vaikai stebi, klausinėja, ieško informacijos knygose, samprotauja, tyrinėja, eksperimentuoja; žinias arba patirtį bando pritaikyti naujame kontekste*. Dažnai tokie eksperimentai vyksta lauke, *tyrinėjant gamtinę medžiagą, garsus, daiktus*.

Dalis respondentų (11,5 proc.) vaikų kūrybiškumą siekia ugdyti lavindami jų mąstymą – užduodami atvirusius klausimus, kurie skatina tolesnius tyrinėjimus ir apmąstymus, klausimus, kurie turi keletą atsakymų: *neskubame vaikui duoti atsakymą, užduodame jam tokius klausimus, kurie padeda pačiam rasti atsakymą, pvz. „Kas būtų, jei ...“*. Vaikai skatinami dalyvauti loginėse pratybose, įtraukiami į problemų sprendimą, *skatinami originaliai atsakyti į probleminį klausimą, nekartoti kitų, pateikti savo sumanymą sugalvoti nežinomo daikto panaudojimo galimybes*.

Didelį dėmesį pedagogai (37,4 proc.) skiria saugios, vaikų kūrybiškumą stimuliuojančios aplinkos kūrimui. Jie pabrėžia, kad aplinka turi būti nuotaikinga, žaisminga, spalvinga ir saugi. Siekiama, kad *kuriama erdvė tenkintų įvairius vaikų interesus ir skatintų norą tyrinėti. Tokioje aplinkoje vaikas turi galimybę laisvai fantazuoti, reikšti mintis, idėjas ir jas išreikšti kūryboje*.

Ugdant vaikų kūrybiškumą svarbi bendra vaiko ir pedagogo veikla (tokią nuomonę išsakė 26,4 proc. respondentų), *kai su vaiku bendraujama ir bendradarbiaujama kaip su sau lygiu, kai vaikas paremiamas, iškilus nesėkmei, jam padedama kai jis to prašo ar laukia pagalbos, pasiūloma naujų idėjų, sumanymų tyrinėjimui ir veiklai, taip skatinant vaiko pasitikėjimą savimi, žadinant kūrybinę saviraišką*. Respondentai pažymi, kad vaikai ir pedagogai yra lygiaverčiai veiklos dalyviai, todėl organizuoja veiklą grupėje, atsižvelgiant į vaikų pasiūlymus ir pageidavimus. *Stengiuosi sudaryti sąlygas vaikui rinktis veiklą, jos atlikimo būdus, priemones, laiką; svarbus yra vaikų stebėjimas, kiekvieno vaiko poreikių tenkinimas*. Vaikų kūrybiškumą skatina pagyrimai ir paskatinimai ne tik už atliktą darbą, išspręstą užduotį, bet ir už pastangas. Dalis pedagogų pabrėžė, kad svarbu į darželio veiklą įtraukti ir tėvus, todėl rengiamos atvirų durų dienos, kurių metu ne tik tėvai, bet ir kiti pedagogai gali apsilankyti ir pasidalinti savo gerąja patirtimi, rengia šventes kartu su tėveliais, bendras vaikų ir tėvų kūrybinių darbų parodas, skatina kartu su vaikais dalyvauti meninės raiškos konkursuose. Apibendrinti pedagogų atsakymai pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė. Pedagogų nurodyti būdai, skatinantys vaikų kūrybiškumą

Kategorija	Subkategorija	Atsakymų skaičius
Kūrybiškumo ugdymo būdai	Meninės veiklos užduotys	78 (44,8 %)
	Projektinė veikla	40 (23 %)
	Žaidybinė veikla	36 (21,3 %)
	Netradicinės medžiagos ir užduotys	29 (16,7 %)
	Eksperimentavimas, tyrinėjimas	21 (12 %)
	Probleminiai klausimai ir užduotys	20 (11,5 %)
	Kūrybinių darbų parodos	20 (11,5 %)
Kūrybiškumui palankios aplinkos kūrimo būdai	Kūrybiškos aplinkos kūrimas	65 (37,4 %)
	Pedagogo ir vaiko sąveika	46 (26,4 %)

Kūrybiškumą slopinančios užduotys ir aplinkos charakteristikos. Apibendrinus pedagogų nuomones apie tai, kas slopina vaikų kūrybiškumą, pedagogų atsakymai suskirstyti į dvi kategorijas: kūrybiškumą slopinančios užduotys ir kūrybiškumui nepalanki aplinka. Kaip vieną iš kūrybiškumą slopinančių užduočių pedagogai (25,3 proc.) pažymėjo nurodymus, kaip tiksliai atlikti užduotis ar veiklą. Vaikų kūrybiškumą slopina *,akademiniškas mokymas piešti pagal pavyzdį, standartinių užduočių atlikimas; kai rodoma vaikui, kaip piešiamas vienas ar kitas daiktas; duodamas konkretus pavyzdys, vaikas jį kopijuoja, kai nurodoma daryti taip ir ne kitaip; labai smulkus, detalus, nukreipiantis į tam tikrus rėmus užduoties išaiškinimas.*

Kūrybiškumą slopina *spalvinimas knygučių ir piešimas pagal šabloną, nes vaikai nebesiekia kažką kurti, o tiesiog piešia ir spalvina; piešimas pagal pavyzdį, trafaretų spalvinimas ir apipiešimas.* Respondentai (12,3 proc.) pabrėžia, kad vaiko galimybių nepaisymas taip pat slopina vaiko kūrybiškumą: *,keliami vienodi reikalavimai neatsižvelgiant į vaiko galimybes; kai padaroma, sugalvojama, pasakoma už vaiką, neįtraukiant vaiko, neįvertinant vaiko galimybių, gebėjimų; jei veikla atliekama iš karto su visais vaikais ir užduotis yra vienoda visiems vaikams ir rezultatas turi būti vienas.* Respondentai (9,8 proc.) atkreipė dėmesį, kad neigiamai vaikus veikia pedagogų siekis gauti norimą rezultatą: *rezultato siekimo iškelimas aukščiau už proceso vyksmą.* Ypač pabrėžiamas pedagogų noras *pasiekti labai gerų, gražių rezultatų meninėje veikloje, kategoriškai nurodant vaikui, ką jis turi padaryti, bei neleidžiant vaikui pačiam spręsti.* Neigiamai veikia *įvairūs renginiai ir net parodomosios, atviros veiklos, kai vaikas tiesiogiai vykdo ir atlieka užduotis, paskirtas pedagogu. Tai lemia siekimas teigiamo rezultato.*

Rimtas kūrybiškumo ugdymo kliuvinys, pasak pedagogų, yra nepalanki aplinka. Ypač neigiamai vaikų kūrybiškumą veikia perdėtas vadovavimas vaikų veiklai (taip teigia 26,4 proc. respondentų), kai pedagogas aktyviai įsiterpia į vaiko kūry-

binius žaidimus, *nurodinėja, ką ir kaip daryti*. Kūrybiškumą slopina *pasirinkimo laisvės apribojimas, kai vaikui yra draudžiama savarankiškai pasirinkti veiklą, priemones, reikalaujama veikti pagal pedagogo nurodytas taisykles, ignoruojama jo iniciatyva; suaugusiojo reikalavimai vienaip ar kitaip atlikti užduotis. Ypač mokymas piešti, ar kategoriškai reikalavimai inscenizuojant, žaidžiant*. Kaip kitas kūrybiškumą slopinančias priežastis respondentai (22,4 proc.) nurodo laiko stoka, *kai vienas reikšmės keičia kitą; vaikams pateikiami labai dideli informacijos krūviai, todėl vaikai mokomi skubant*, draudimus vaikams pasirinkti žaidimus, veiklos priemones ir vaiko iniciatyvos slopinimą (tokią nuomonę išsakė 19,5 proc. respondentų). Vaikų kūrybiškumą slopina skurdi daiktinė-žaidybinė ugdomoji grupės aplinka, nepakankama erdvė grupėje, *nes vaikas negali laisvai, netrukdomai domėtis ir pažinti aplinką, bendrauti su bendraamžiais, suaugusiais, naudotis visomis grupėje, įstaigoje esančiomis priemonėmis*. Per didelė vaiko globa taip pat slopina vaikų kūrybiškumą (taip teigia 6,9 proc. respondentų). Pernelyg globojamas vaikas *nebesugeba savarankiškai pasirinkti ir veikti, nes įpranta, kai už jį viskas yra padaroma (vaikas sako – aš nemoku)*, taip pat nesėkmės baimė (4 proc. respondentų): *„pastebėjau, kad labai tikslus veiksmų ir emocijų nurodymas trukdo vaiko išraiškai, jis bijo suklysti ir galiausiai arba atsisako vaidmens arba pravirksta*. Pedagogų pateikti kūrybiškumą slopinančių užduočių ir aplinkos charakteristikos pavyzdžiai pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė. Kūrybiškumą slopinančios užduotys ir aplinkos charakteristikos

Kategorija	Subkategorija	Atsakymų skaičius
Kūrybiškumą slopinančios užduotys	Tikslūs darbų pavyzdžiai, veiklos modeliai	44 (25,3 %)
	Iš anksto paruošti trafaretai, šablonai, knygielių spalvinimas	40 (23 %)
	Vaiko galimybių nepaisymas	22 (12,3 %)
	Rezultato siekis	17 (9,8 %)
Kūrybiškumui nepalanki aplinka	Perdėtas vadovavimas (autoritarinis)	46 (26,4 %)
	Skubotumas, kantrybės stoka	39 (22,4 %)
	Draudimai, vaiko iniciatyvos slopinimas	38 (21,8 %)
	Skurdi aplinka	13 (7,5 %)
	Perdėta vaiko globa	12 (6,9 %)
	Vaiko nesėkmės baimė	7 (4 %)

Pedagogų nuomonė apie užduotis, skatinančias ir slopinančias vaikų kūrybiškumą. Daugiausia respondentų prie labiausiai vaikų kūrybiškumą *skatinančių* užduočių priskyrė klausimus ir užduotis, kurie yra neapibrėžti (nėra tikslūs, verčia pamąstyti), turi kelis teisingus atsakymus, atvirojo tipo klausimai

bei klausimai ir užduotys, į kuriuos atsakyti / išspręsti auklėtiniai turi nedaug arba visai neturi susijusių žinių, taip pat klausimai ir problemos, kurie auklėtiniais nepažįstami.

Daugiausia respondentų prie labiausiai vaikų kūrybiškumą *slopinančių* užduočių priskyrė klausimus ir užduotis, kurie turi aiškiai numatomą atsakymą / sprendimo būdą. Be to, respondentų nuomone, labiau vaikų kūrybiškumą slopina klausimai ir užduotys, kurios turi vieną teisingą atsakymą / sprendimo būdą, bei uždarojo tipo klausimai, turintys numatomą atsakymą. Apibendrinti pedagogų atsakymai pateikti 5 lentelėje.

5 lentelė. Klausimai ir užduotys, labiau skatinančios ar slopinančios vaikų kūrybiškumą

Užduotys, skatinančios ar slopinančios vaikų kūrybiškumą	Slopina	Skatina	Neatsakė
Atvirojo tipo klausimai	24 (13,7 %)	139 (80 %)	11 (6,3 %)
Uždarojo tipo klausimai	140 (80,4 %)	26 (15 %)	8 (4,6 %)
Klausimai / užduotys, kurios turi vieną teisingą atsakymą / sprendimo būdą	146 (84 %)	18 (10,3 %)	10 (5,7 %)
Klausimai ir užduotys, kurios turi kelis atsakymus / sprendimo būdus	6 (3,4 %)	164 (94,3 %)	4 (2,3 %)
Klausimai ir užduotys, kurios turi aiškiai numatomą atsakymą / sprendimo būdą	162 (93,1 %)	8 (4,6 %)	4 (2,3 %)
Klausimai ir užduotys, kurie nėra tikslūs, verčia pamąstyti	0	174 (100 %)	0
Klausimai ir užduotys, kurie auklėtiniais nepažįstami	40 (23 %)	126 (72,4 %)	8 (4,6 %)
Klausimai ir užduotys, su kuriais auklėtiniai buvo jau anksčiau susidūrę	56 (32,2 %)	112 (64,4 %)	6 (3,4 %)
Klausimai ir užduotys, į kuriuos atsakyti / išspręsti auklėtiniai turi turėti išankstinių žinių	35 (20,1 %)	134 (77 %)	5 (2,9 %)
Klausimai ir užduotys, į kuriuos atsakyti / išspręsti auklėtiniai turi nedaug arba iš viso neturi susijusių žinių	64 (36,8 %)	107 (61,5 %)	3 (1,7 %)

Išvados

Apibūdindami kūrybiškumą, pedagogai išskiria esminę kūrybiškos asmenybės savybę – originalumą. Kūrybiškumas apibūdinamas ir kaip meninis gebėjimas bei netradicinis kūrybos rezultatas. Pedagogai kūrybiškumo sampratą glaudžiai sieja

su jo ugdymo būdais ir pabrėžia, kad ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumas, nepaisant jų meninių gabumų ar patirties, labiausiai atsiskleidžia per meninę veiklą. Svarbiausiais veiksniais ugdant vaikų kūrybiškumą pedagogai mano esant aktyvią ir kūrybišką paties pedagogo veiklą, vaikų kūrybišką saviraišką skatinančią bei kūrybiškumo raiškai palankią aplinką grupėje.

Analizuojant pedagogų praktinio darbo ugdant vaikų kūrybiškumą pavyzdžius nustatyta, kad respondentai taiko įvairius kūrybiškumą skatinančius būdus. Vaikų kūrybiškumo ugdymas ikimokyklinėse įstaigose daugiausia siejamas su menine veikla, įvairiais meniniais renginiais ir projektais, kūrybinių darbų parodomis, žaidybine veikla. Skatinant vaikų kūrybinę mąstymą vykdomi įvairūs eksperimentai, aplinkos reiškinių ir daiktų tyrinėjimai, naudojamos netradicinės medžiagos ir užduotys, pateikiami probleminiai klausimai, kurie skatina apmąstymus, kelia naujus klausimus. Kurdami kūrybiškumui palankią aplinką pedagogai siekia, kad ji būtų turtinga, nuotaikinga, tenkinanti vaikų interesus, emociškai saugi. Pedagogų ir vaikų santykiai grindžiami pagarba ir pasitikėjimu.

Pedagogų nuomone, labiausiai vaikų kūrybiškumą skatina atviri, neturintys atsakymo variantų klausimai bei užduotys, kurios turi keletą sprendimo variantų ir sudaro vaikams pasirinkimo galimybę. Tuo tarpu labiausiai vaikų kūrybiškumą slopina užduotys, turinčios tik vieną sprendimo variantą, susijusios su formaliu atlikimu – kopijavimu, spalvinimu. Neigiamai vaikus veikia įvairūs draudimai, kritika, reikalavimas veikti pagal pedagogo nurodytas taisykles, laiko stoka, pedagogų noras pasiekti gražių rezultatų.

Gauta 2013 10 02

Pasirašyta spaudai 2014 02 14

Literatūra

- Amabile, T. M., Kramer, S. J. (2011). *The Progress Principle: Using Small Wins to Ignite Joy, Engagement, and Creativity at Work*. Harvard Business Review Press.
- Aljughaiman, A., Mowrer-Reynolds, E. (2005). Teachers' conceptions of creativity and creative students. *Journal of Creative Behavior*, vol. 39: 17–34.
- Beghetto, R. A. (2007). Ideational code-switching: Walking the talk about supporting student creativity in the classroom. *Roepers Review*, vol. 29, no. 4: 265–270.
- Bražienė, N. (2004). *Pradinių klasių mokinių kūrybingumo ugdymas pasakomis*. Daktaro disertacija. Šiauliai.
- Cheung, R. H. P. (2012). Teaching for creativity: examining the beliefs of early childhood teachers and their influence on teaching practices. *Australasian Journal of Early Childhood*, vol. 37: 43–51.
- Copple, C., Bredekamp, S. (2009). *Developmentally appropriate practice in early childhood programs serving children from birth through age 8*. Washington, DC: National Association for the education of young children.

- Craft, A. (2005). *Creativity in schools: Tensions and dilemmas*. Routledge, UK.
- Cropley, A. (2009). *Creativity in education and learning – a guide for teachers and educators*. New York: Routledge Falmer.
- De Bono, E. (2009). *Lateral Thinking: a textbook of creativity*. London: Penguin Books Ltd.
- Diakidoy, I., Kanari, E. (1999). Student teacher beliefs about creativity. *British Educational Research Journal*, vol. 25: 225–243.
- Eckhoff, A. (2011). Creativity in the Early Childhood Classroom: Perspectives of Preservice Teachers. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, p. 240–255.
- Egan, K. (2005). *An imaginative approach to teaching*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Fleer, M. (2012). Imagination, emotions and scientific thinking: what matters in the being and becoming of a teacher of elementary science? *Cultural Studies of Science Education*, vol. 7, issue 1: 31–39.
- Gardner, H. (1990). *Art Education and Human Development*. California, Los Angeles: Getty Publications.
- Girdzijauskienė, R. (2012). Kūrybiškumui ugdyti palanki aplinka Lietuvos mokyklose. *Tiltai*, nr. 4: 79–89.
- Girdzijauskienė, R. ir kt. (2013). *Mokinių kūrybiškumo ugdymo gimtosios kalbos pamokose metodika*. Vilnius: SMM leidykla.
- Girdzijauskienė, R. (2005). Muzikos pedagogų požiūrio į mokinių kūrybiškumo raišką per muzikinę veiklą ypatumai. *Pedagogika*, nr. 78: 36–42.
- Grakauskaitė-Karkockienė, D. (2006). *Kūrybos psichologijos pagrindai*. Vilnius: Logotipas.
- Jeffrey, B., Craft, A. (2004). Teaching creatively and teaching for creativity: distinctions and relationships. *Educational Studies*, vol. 30 (1): 77–87.
- Jonyrienė, V. (2009). Kūrybinio mąstymo ugdymas pradinėje mokykloje. *Žvirblių takas*, nr. 1: 21–29.
- Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
- Official Journal of the European Union (Ed.) (2008). *Conclusions of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council of 22 May 2008 on promoting creativity and innovation through education and training* (2008/C 141/10).
- Petruilytė, A. (2001). *Kūrybiškumo ugdymas mokant*. Vilnius: Presvika.
- Pilkauskaitė-Valickienė, R. (2013). Kas trukdo ugdyti vaiko kūrybingumą ir kaip ugdyti kūrybingas individualybes? *Žvirblių takas*, nr. 4: 11.
- Pugnaghi, A. (2013). Teachers' implicit theories of creativity. *Creativity in Pre-school Education*. Serin.
- Runco, M. A., Johnson, D. J. (2002). Parents' and teachers' implicit theories of children's creativity: a cross-cultural perspective. *Creativity Research Journal*, nr. 14: 427–438.
- Runco, M. A. (2008). Creativity and education. *New Horizons in Education*, vol. 56: 96–104.
- Runco, M. A. (2006). B. Spodek, O. Saracho (eds.). *The development of children's creativity. Handbook of research on the education of young children*. Mahwah, NJ: Erlbaum, p. 121–129.
- Sæbø, A. B. (2006). *Exploring Teaching Creativity and Creative Teaching: the first step in an International Research Project*.
- Sharp, C. (2004). Developing young children's creativity: What can learn from research? *Topic*, vol. 32: 5–12.
- Sternberg, R. J., Lubart, T. I., Kaufman, J. C., Pretz, J. E. (2005). *Creativity. The Cambridge handbook of thinking and reasoning*. New York: Cambridge University Press.
- Sousa Fleith, D. (2000). Teacher and Student Perceptions of Creativity in the Classroom Environment. *Roeper Review*, vol. 22: 148–153.
- Torrance, E. P. (1988). *The nature of creativity as manifest in its testing*. Cambridge: University Press.
- Грецов, А. Г. (2007). *Тренинг креативности для старшеклассников и студентов*. СПб.: Питер.

THE CONCEPT AND DEVELOPMENT OF CREATIVITY IN THE KINDERGARTEN: THE POSITION OF PRE-SCHOOL PEDAGOGUES

Rasa Jautakytė

Summary

Creativity is considered to be an exceptional personal skill determining one's success in the competitive world in the 21st century. The rapidly-changing economic conditions are setting special requirements for a person: one needs more independence, initiative and creativity. The focus on the development of creativity and initiative has inspired many educational documents in Europe and worldwide which have adjusted the objectives of the curricula of the European schools. The pedagogues play a decisive role when organizing the educational process focused on the spread of students' creativity. The teacher's work must be, first of all, characterized by the creative attitude and strong motivation for creative activities, as it is the teacher's position that determines creative atmosphere in the teaching process. Therefore, it is very important to pay attention at problematic issues in order to implement the aims of the development of creativity: a) how do the pedagogues understand creativity, and b) what should the pedagogue's actual work be in order to ensure the development of creativity?

The search for the conception of creativity is impeded by the variety of the attitudes towards creativity. Traditionally, creativity is defined as a person's ability to discover something new, original or unexpected. The phenomenon of creativity has been analyzed as the process and result of the creativity, a personal quality and a thinking skill during the most recent decades. Such variety of the attitudes towards creativity is typical to the pre-school education process as well. The peculiarities of the development of children's creativity highly depend on the way the pedagogues perceive creativity as well. In order to recognize creativity in the early education environment, it is necessary to have a broad and democratic conception thereof in accordance with which each child is an artist in the broad sense and everyone has creative potential which must be developed by focusing more on the process and less on the assessment of the quality of the products.

Scholars distinguish the following factors stimulating creativity: child's rich experience, child's autonomy, independence and the possibility to choose freely, encouragement of self-esteem, development of the child's motivational, emotional and value system as well as formation of the characteristics of a creative personality. The influence of the environment on creativity is especially highlighted.

Children's creativity is evidenced in a safe environment only; such an environment is characterized by respect and trust, children are encouraged and innovations are praised in it. According to other researcher's insights, creativity is stimulated by a rich and variegated environment containing enough means and time. Creativity is suppressed by the pedagogue's negative reaction and criticism, excessive care of the child which suppresses their independence, conservative and poor environment, overloaded educational plans, lack of time, high expectations, friends' intolerance, no self-confidence, fear, anxiety and psychological tension.

It is recognized that children's creative expression may be stimulated by various methods and ways. The most important thing when developing children's creativity is to develop creative and critical thinking. Creativity is stimulated by the opportunities to manipulate information, draw pictures, tell stories and get involved in role plays. Children's creativity and imagination are stimulated by questions encouraging divergent thinking by asking open questions, encouraging children to avoid simple and ordinary answers, modeling creative thinking and behavior, encouraging experiments and praising the children who give unexpected answers.

Scholars unanimously agree that pre-school education gives the most opportunities for the expression and development of creativity to the child. According to H. Gardner, each child is born with creative potential and the age from five to six years is the most important for the development of the child's creativity. Therefore, it is very important to start the development of children's creativity from their very first steps in the family and in the pre-school institution. The most important role in the developmental environment is that of the pedagogue. Children's creative activity and actual results of creativity depend on the pedagogue's convictions, creative attitudes and ability to involve children in creative activities. Therefore, a deeper analysis of the way pre-school pedagogues understand creativity and of their actual work with children will help find out the ways of the development of creativity in pre-school institutions better.

The object of the research is the conception of creativity and development thereof in the kindergarten. The objective of the research is to reveal the way the pedagogues of the pre-school institution explain the essence of creativity and the peculiarities of the development thereof in the kindergarten. The methods of the research: analysis of pedagogical and psychological literature, questionnaire survey of the pedagogues, qualitative and quantitative analysis of the data of the research.

The pre-school pedagogues from 24 pre-school institutions of Klaipėda City and District – 19 kindergartens, 3 schools-kindergartens, 1 special school-kindergarten and 1 education centre – took part in the research. A total of 174 women pre-school pedagogues having a lot of pedagogical experience took part in the research; the employment experience of half of all pedagogues who took part in

the research is over 20 years. The experience in pedagogical work and attention to the issues of the development of creativity helped obtain objective and thorough information necessary in order to answer the problematic questions of the research.

The questionnaire for the pedagogues of the international *Comenius* project “Creating a network for the development of creativity at pre-school age” was used in the research. Various questions were presented in the questionnaire; however, only the data which helps answer the questions asked is generalized in this article. Two groups of the questions are analyzed: 1) the conception of creativity, 2) the experience in the development of creativity. In order to reveal the pedagogues’ conception of creativity, an open question inviting to express deeper reasoning about creativity was presented. Open questions regarding the following helped find out the pedagogues’ experience in the development of creativity: 1) the ways to develop creativity applied by the pedagogues, and 2) the pedagogues’ opinion about the tasks and characteristics of the environment which suppress children’s creativity.

When describing creativity, the pedagogues distinguish an essential characteristic of a creative personality: originality. Creativity is also described as an artistic skill and an unorthodox result of creation. The pedagogues closely associate the conception of creativity with the ways of the development thereof and emphasize that pre-school children’s creativity is revealed during artistic activities the most irrespective of their artistic abilities and experience. The pedagogues consider active and creative activities of the pedagogues themselves as well as the environment stimulating children’s creative self-expression and favourable to the expression of creativity in the classroom to be the most important factors when developing children’s creativity.

When analyzing the examples of the pedagogues’ practical work in the development of children’s creativity, it was determined that the respondents use various methods stimulating creativity. The development of children’s creativity in pre-school institutions is mostly associated with artistic activities. The pedagogues believe that project activities which are closely related to artistic events are important activities in the development of children’s creativity. Those events are artistic project weeks, the events of calendar festivals, open door days, joint festivals together with parents, competitions, field trips and excursions. In the opinion of the pedagogues, playful activities are very important for the development of children’s creativity.

Various experiments, exploration of environmental phenomena and objects are performed, unorthodox materials and tasks are used and problematic questions which encourage reflections and raise new questions are asked in order to stimulate children’s creative thinking. When creating an environment favourable to creati-

vity, the pedagogues aim for it to be rich, convivial, satisfying children's interests and emotionally safe. The relationships between the pedagogues and the children are based on respect and trust; the activities in the classroom are organized taking into account the children's suggestions and wishes. Children's creativity is stimulated by praise and incentives given not only for the work done or the task solved but also for the efforts.

In the opinion of the pedagogues, open questions without the variants of the answers and open tasks with several variants of the solution which provide the opportunity to choose for the children stimulate children's creativity the most. On the other hand, tasks with only one variant of the solution related to formal performance – copying, colouring, acting in accordance with precise rules – suppress children's creativity the most. Various prohibitions, criticism, disregard of the child's potential and suppression of initiative affect children in a negative manner. The child's creativity is suppressed by the pedagogues' aim to obtain the nice desired result, lack of time and poor material-playful educational environment of the classroom as well.

